
The Antiphysical Review

Founded and Edited by M. Apostol

215 (2019)

ISSN 1453-4436

Un text imperfect

M. Apostol

Department of Theoretical Physics, Institute of Atomic Physics,
Magurele-Bucharest MG-6, POBox MG-35, Romania

email: apoma@theory.nipne.ro

21st Lessons for the 21st Century (Y. N. Harari, Jonathan Cape, London). In aceasta carte autorul discuta viata omului modern in relatie cu democratia liberala. Marx spunea ca omul se raporteaza totdeauna la el ca la o fiinta generica. Relatia cu regimul politic democrat-liberal ne face generici, intr-o oarecare masura. Autorul este aproape marxist. Dar democratia liberala este limitata la lumea vestica, si nici acolo total. Lumea traieste astazi intr-o varietate infinita de forme socio-politico-economice, de la triburi, la matriarhat, la confrerii, la eclesii, la corporatii, la dictaturi, la state nationale cuasi-rationale. Multa lume ramine pe dinafara in aceasta carte.

Autorul isi inventeaza probleme si anunta ca nimeni nu le poate rezolva. In epoca moderna, zice autorul, ar fi fost numai fascism, comunism si liberalism, ultimul invingindu-le pe primele doua; si nici el n-o duce prea bine. Nimic mai fals. In epoca moderna au fost si sint o multitudine de solutii politice la viata omului, si continua sa existe si fascism, si comunism. Intr-adevar, avem o problema: nu stim cum sa traim. Dar aceasta este o problema perena, pe care mereu o vom rezolva, niciodata satisfacator. Nu stim cum sa traim, sa vietuim, stim numai cum sa supravietuim. Supravietuirea este o combinatie conflictuala, nefericita, intre instinctul vital si ratiune.

Infotehnologia si big data vor limita libertatea si vor face omul irelevant, zice autorul. Vom depinde dramatic de calculatoare, de date, de informatii. Da, dar vor aparea multe comunitati restrinse care vor limita computerele la mijloace rezonabile, vor tine evidenta aproximativ, si vor trai cu masura rezonabila. Biotehnologia ne va transforma in cyborgy, cu sentimente mecanice, zice autorul. Declaratiile noastre de dragoste vor fi confectionate si prezentate persoanelor iubite de computere. Da, dar comunitatile mici, indivizii, se vor rascula, si vor refuza. Istoria, si mai ales stiinta, ne arata si ne invata ca orice actiune sociala are o reactiune. In cazul de fata globalizarea si tehnologizarea vor fi incapabile, tocmai prin extinderea si omnipotenta lor, sa controleze mici si multe comunitati independente; individul va fi totdeauna rebel. Omul se inregimenteaza numai cind adera la un ideal, o idee. Cind isi lasa simturile libere de idei, omul este intotdeauna un revoltat, un rebel. Daca vom crede in calculatoare, ele ne vor domina. Pe masura ce lumea se solidifica intr-un monolit, in aceeasi masura ea se divizeaza in farime.

Autorul ne ameninta ca in urmatorii 10-15 ani nu vom mai avea joburi. Munca fizica va fi facuta de roboti. Va ramine munca de conceptie. Da, si? Cei mai saraci cu duhul isi vor urma inclinatiile artistice, filosofice, stiintifice, inutile (oare?). Ceilalti, mai pragmatici, vor tine lumea si viata in miscare. Se vor inversa elitele. Mincare va fi din belsug, este si acum, gratie biotehnologiilor. La fel, nu vor lipsi comunicatiile, transporturile, constructiile, energia, resursele. O proportie mare din oamenii apti de munca traiesc astazi in tarile civilizate din asa-numitul ajutor social; adica traiesc bine, mersi, fiindca nici n-au unde, nici nu prea le e la indemina sa munceasca. Iar

societatea in intregul ei merge. Nu merge bine, dar nici nu colapseaza inca. Autorul face bine ca ne anunta apocalipsa, asta va mobiliza individul, in mod instinctual. Care e problema? Schimbarea? Da, ne vom adapta, in sensul ca unii o vor accepta, multi nu. Nu pare sa existe motive de colaps, asa ca semnalul de alarma tras de autor poate arata mai mult ca o incitare.

Autorul aduce in discutie libertatea - asa-numita problema fundamentala a democratiei liberale. Libertatea in conceptia liberala inseamna sentimentul, nu ratiunea. Fa ce vrei (ce simti, ce te taie capul), dar nu fa rau altora. O propozitie kantiana discutabila, pentru ca nu stim masura; numai ratiunea poate da o masura, o imprejurare care i-a scapat rationalistului Kant. Liberalismul cheama pe toti la vot, sa fim condusi de sentimentele mediate ale tuturor. Asta ar fi democratia liberala. Desi nu cheama copiii, nu cheama nebunii. De ce? N-au si ei sentimente? Dar maimutele? In fond traim cu ele pe aceeasi planeta, de ce sa nu decida si ele? Dar porcul, pe care romanii il sacrifica sistematic de fiecare Craciun? Cum stam cu sentimentele noastre fata de sentimentele porcului? Sentimentele sint fie primitive (simtim foamea, frigul, ura, bucuria), fie nedeterminate. Cu sentimente n-am fi avut niciodata scoli, nici asigurari sociale, sau medicale. Daca am fi urmat in politica sentimentele democrat liberale, omul ar fi disparut de mult de pe planeta. Care e secretul, ca totusi continuam sa supravietuim? Simplu, secretul este minciuna. Spunem ca dam drumul la libertate, dar in fapt o ingradim serios, pe unde apucam, ori de cite ori avem ocazia. Una spunem si alta facem, si nici n-am mincat usturoi. Cu astfel de premize false, cum are autorul, e cam greu sa evaluezi viitorul, cum ar vrea el.

Pe de alta parte, aceasta problema ridica adevarata problema: cum sa ne conducem, cum sa traim (cu totii, in societate, ca singuri nu prea se poate)? Cum sa facem politica, ce politica sa facem? Citeva indicatii in aceasta directie exista de cind lumea, si au mai fost spuse, mai apasat sau mai anonim, si, in orice caz, sint aplicate adesea, fara sa ne dam seama, instinctual. Trebuie sa observam ca libertatea e necesara, este chiar instinctul vital, abolirea ei ar insemna distrugerea vietii. Apoi, trebuie sa observam ca fara lege, fara masura, fara interdictii, constringeri, fara autoritate, cu alte cuvinte fara bici, societatea nu supravietuieste. Daca punem legi, inevitabil sacrificam pe unii, adica ii omorim; daca nu punem, inevitabil murim toti. Asta e sensul legilor la Platon, aplicat de toti, tot timpul. Desigur, apare imediat ocazia: daca vrem sa scapam, sa ne dam de partea legilor. Da, aceasta este educatia, care la limita ar duce la statul platonician perfect. Dezordinea si impetusul instinctului vital nu vor atinge niciodata aceasta limita. Desigur, ne putem intreba cit de dura trebuie sa fie legea, cit de multi trebuie sa omorim, ca sa scapam noi? Raspunsul la aceasta intrebare este politica la modul ei propriu. Raspunsul depinde de imprejurari si-l pot da numai cei cu adevarat educati; adica cei care cunosc toate aceste imprejurari (cit mai multe). Ei sint inteleptii, ei trebuie sa conduca cetatea, filosofii (iarasi Platon). Intimpinarea frecventa la aceasta asertiune este ca "n-ar mai fi intelepti", nu se mai exista. Adica, nu mai e ratiune, cunoastere, nu mai e nimic, am ramas numai noi astia, mai prostii, care nu stim decit sa ne umplem buzunarele si sa facem rau. Ce sa facem, asta e! E fals, vocalii de astazi nu sint monstri, sint numai farisei si lepre. Fac mult rau, dar la o adica mai stiu care e binele, mai pe bijbiite, asa, il mai gasesc, il mai simt un pic. Puterea de a afla binele si raul, de a le deosebi, de a cunoaste, e sadita in fiecare. Dezordinea biologica a instinctului vital impiedica cunoasterea. Acesti oameni fac mult rau, dar la mult rau si reactia e mare. Cei rai de azi nu fac decit sa prepare elitele de miine. Ce spun eu aici e din Leibnitz. (Unii spun ca Leibnitz si-a permis sa spuna asta fiindca el nu traia in aceasta lume).

Vorbele mele directe de mai sus, asa de fruste, de transante, nu sint de obicei avuate, nu sint bine primite. Parerea mea este ca tocmai fiindca am evitat sa vorbim deschis, adica limpede, corect si de-a dreptul, tocmai de-aia avem atitea sisteme socio-politico-economice si filosofice, care nu fac decit sa incurce lucrurile, si sa ne prostearca de cap. Ce sa facem, omul se joaca cu vorbele si cu viata lui. E animal ludic. Mai ales filosofii.

Nu vom mai fi liberi, ne avertizeaza autorul, nici egali unii cu altii. Fara suparare, acum sintem? Exista o elita care detine secretul fabricarii mijloacelor de trai. Datele stiintifice, tehnologice, biologice au devenit de mult un monopol al unei minoritati. Stie cineva dintre noi cum sa construiasca un calculator? Poate sa-l faca? Dar o casa, un adapost? Stie, poate? Dar un tren, un vapor, un avion? Dar cum sa se vindece de, sa zicem, urticarie? Nu stie nimeni dintre cei multi, stiu citiva, dintr-o minoritate, dintr-o elita. Stiti ca procedurile de estimare a caracteristicilor unui cutremur sint pazite cu strajnicie, de citeva agentii internationale, care comunica public aceste caracteristici la fiecare cutremur? Or fi corecte, n-or fi, aceste date, om fi manipulati, mintzitzi? Nimeni nu poate verifica. E embargou. Cei multi devin material irelevant, dispozabil, un gunoi ce trebuie ars. Acest lucru se intimpla deja, sa ne gindim numai la zonele de razboi, ce se intimpla cu populatia de acolo. Ma uit si vad. Tinerii din jurul meu, care studiaza fizica la magurele, se calca in picioare sa plece in america, sa intre in elita cunoscatoare, competitia e mai mult decit brutala, peste tot in lume, e mortala. De ce credeti ca cultivam sporturile fizice? In mod cert instinctul vital va rabufni si vom vedea hoarde dezlantuite care vor ucide. Nu vedem oare deja asa-zisele manifestatii democratice?

Poate vom crede ca ar exista solutii la aceasta stare deplorabila a umanitatii. Ne inselam. Exista o singura "solutie", si aia este mai mult decit deplorabila. Acumularea cunostintelor si datelor intr-o singura mina este inevitabila, asta este logica descoperirii stiintifice si dezvoltarii tehnologice. Daca unul descopera ceva, inevitabil el se diferentiaza de ceilalti. Daca o suma de cunostinte sint adunate de unul (numai unul poate face o sinteza, nu mai multi!), acela se va diferentia. Ceilalti ii vor accepta superioritatea, vor accepta inferioritatea lor, vor merge pina acolo incit sa-l imbogateasca chiar impotriva vointei lui. Apoi, cu prima ocazie il vor omori, nici macar pentru a-i lua banii. Pur si simplu din pornire. Citi fizicieni de astazi nu sint fericiti ca Einstein e mort! S-ar fi jenat de el cu prostiile pe care le spun. Pe Schwinger l-au ridicat in slavi si cu prima ocazie i-au interzis publicarea in revistele controlate de ei. Omul este un animal colectiv care se automutileaza pentru a supravetui. Traieste prin altii pentru a-i ucide. Cind o-ncurca, salamandra isi sacrifica coada. Daca un pui face purici, vrabia il arunca din cuib. Instinctul vital il face pe om sa-si suspende propria viata pentru o idee, pentru altul. Dar daca e contrariat, e capabil de acte salbatice. Omul nu e rational, poate fi un pic rational. Dar niciodata nu va fi stabil, daca nu e de acord cu el insusi. Omul este victima inevitabila a stiintei si tehnologiei; a faptului ca nu poate altfel decit sa se raporteze la el ca la o fiinta generica. De aici un urias conflict.

Autorul are putine si slabe contacte cu realitatea. De exemplu, crede ca traim intr-o civilizatie universala, globala. Fals, exista o diversitate infinita de vietii civilizate pe planeta (nu mai spun de culturi). Crede ca nationalismul nu este natural si etern. Fals, exista cum nu se poate mai natural; desigur, poate fi distrus intr-o parte, dar apare in alta, va fi totdeauna un dat al sufletului, prin nastere. Una din putinele note definitorii ale fiintei umane este mama, tata, parintii, stramosii, mortii, legaturi care au, cert, o baza genetica, fiziologica, au un glas al singelui; acesta este nationalismul. Un alt reper fundamental al vietii umane este moartea, sfirsitul, finitudinea; si un altul este raportarea continua la lucrurile naturale. Autorul crede ca o solutie la necazurile noastre de astazi ar fi iubirea, iubirea universala. E fals, omul e capabil de iubire numai pentru ceea ce are in suflet, si are foarte putin din altii, prin natura lui, prin definitie. Tocmai pentru ca e nevoit sa traiasca cu altii a dezvoltat ratiunea, ca un substitut al iubirii. Treaba cu iubirea e solutia religiei, si vedem foarte bine cit de aplicata e religia la treburile noastre.

O alta solutie propusa de autor ar fi sa fim mai rationali ("sa ne tinem frica sub control") si mai modesti. Ratiunea este o calitate ce se dezvolta intimplator in om, asa cum ciuperca pe pom. De pomana ii spui, ii ceri unuia sa fie rational, daca el nu e. Iar daca e, nu e nevoie sa-i ceri. Modestia e masura si vine din ratiune. Asa ca solutia nu exista. Exista constringere, forta, biciul

care strunesc omul, il face, chipurile, rational si modest. Dar acei oameni sint morti in viata, deja ucisi de educatie. De obicei aceasta educatie se aplica totdeauna in favoarea elitelor dominante.

In concluzie, aceasta este o carte care se va vinde foarte bine, va fi un succes, pentru ca spune foarte multe lucruri prostesti.